

Ostali podaci o knjizi

Recenzenti: Tonko Maroević, Franjo Mrzljak, Marijan Špoljar // Lektor hrvatskog teksta: Salih Isaac // Kolor dijapozitivi i digitalne fotografije: Boris Cvjetanović, Luka Mjeda, Goran Vranić, Stanko Vrtovec // Grafička priprema reprodukcija: Art studio Azinović, Zagreb, Zlatan Morić // Priprema za tisak: Studio International, Zagreb, Toni Gačić // Tisak: Denona d.o.o., Zagreb // Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske

* U prigodi promocije Vodiča obilježena je i 60-a godišnjica kontinuiranog postojanja i djelovanja Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, koji je prvi i najstariji muzej naive u svijetu, osnovan 16. ožujka 1952. i otvoren za javnost 1. studenog te iste godine pod nazivom Seljačka umjetnička galerija; godine 1956. institucija mijenja ime u Galerija primitivne umjetnosti, da bi od 1994. djelovala pod sadašnjim nazivom.

DOSSIER VODIČ: VODIČ KROZ HRVATSKI MUZEJ NAIVNE UMJETNOSTI

Priredio VLADIMIR CRNKOVIĆ □ Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb

U petak 16. ožujka 2012. u Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti predstavljeno je englesko izdanje vodiča kroz stalni postav i fundus te ugledne muzejske ustanove pod nazivom *The Croatian Museum of Naive Art / Guide to the Museum Collection: Naive, Art Brut and Outsider Art / Masterpieces*. Autor i urednik projekta je Vladimir Crnković, ravnatelj HMNU-a, prijevod potpisuje Graham McMaster, a dizajn Boris Ljubičić, Studio International.

U pozivnici za promociju bio je otisnut i popratni tekst kojim se ukratko naznačuje sadržaj projekta te konstatira da Vodič donosi izbor najboljih umjetnika Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti i njihovih najkarakterističnijih i najvrsnijih ostvarenja; time se zorno predočuje da Muzej, uz kapitalna djela nacionalne kulture, posjeduje i respektabilnu zbirku umjetnina stranih majstora s nizom ključnih radova. Projektom je obuhvaćeno 48 umjetnika sa 185 vrhunskih umjetnina. Svaki je autor predstavljen kratkim sinteznim osvrtom gdje su naznačene sve najvažnije tematske, stilsko-morfološke i poetičke značajke.

Sve započinje kraćom enciklopedijskom natuknicom kojom se objašnjava pojam *naiva* ili *naivna umjetnost*, a u nastavku se interpretiraju i neki drugi pojmovi iz sfere samouke umjetnosti 20. stoljeća, primjerice *art brut* i *autsajderska umjetnost* – što je sve u fokusu interesa Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti. Slijedi kratka kronologija naive u Hrvatskoj, s izdvojenim osvrtom na pojavu takozvane Hlebinske slikarske škole – Ivan Generalić, Mirko Virius, Dragan Gaži, Ivan Večenaj, Mijo Kovačić i njihovi sljednici – te na nezavisne autore – Petar Smajić, Emerik Feješ, Matija Skurjeni, Ivan Rabuzin i drugi. Slijedi poglavlje o hrvatskoj autsajderskoj umjetnosti – gdje su zastupljeni Jakov Bratanić, Hrvoje Šercar, Ambroz Testen, Drago Jurak i Drago Trumbetaš – te poglavlje o stranim majstorima iz kolekcije Muzeja, gdje se izmjenjuju vrhunski umjetnici naive, artbrutizma i autsajderskog stvaralaštva – Erich Bodeker, Pietro Ghizzardi, Jože Horvat Jaki, Ilija, Pavel Leonov, Sofija Naletilić Penavaša, Nikifor, Sava Sekulić, Milan Stanisavljević, Willem van Genk, Bogosav Živković itd. Zaključno se podastire izbor iz crteža, akvarela i grafika hrvatske naive, s djelima Ivana Generalića, Rabuzina, Ivana Lackovića, Kovačića itd.

Dva posljednja poglavlja donose predšasnike hrvatske naive; u prvom je riječ o pučkim sakralnim slikama na staklu anonimnih autora iz 19. stoljeća, u drugom izbor iz stvaralaštva članova Udruženja umjetnika *Zemlja* – ponajprije i ponajviše Krste Hegedušića – koji su pripomogli otkriću, stasjanju i afirmaciji fenomena Hlebinske škole, što će reći i naive u Hrvatskoj.

U novom izložbenom prostoru Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, u palači Rauch, kamo će se Muzej preseliti u doglednoj budućnosti, bit će moguće izložiti cca 250 eksponata, tako da će se moći dobiti zorna predodžba o svim najvažnijim stvaraocima, svim najvrsnijim djelima, svim tendencijama naive i autsajderskog stvaralaštva, kao što će se moći predstaviti svi najrazličitiji oblici moderne samouke umjetnosti – kako domaće, tako i strane provenijencije. Odabir tih umjetnika i umjetnina već je definiran te se podudara opširnom prezentacijom u Vodiču.

Osim spomenutih, u ovoj je antologiji riječ i o stvaralaštvu sljedećih umjetnika: Franje Mraza, Franje Filipovića, Martina Mehkeka, Josipa Generalića, Ivana Lackovića, Franje Vujčeca, Nade Švegović Budaj, Dragice Lončarić i Stjepana Ivanca iz Hlebinske škole. Slijede Lavoslav Torti, Eugen Buktenica, Slavko Stolnik, Drago Jurak i Krešimir Trumbetaš iz segmenta nezavisnih autora. Među stranim autorima, uz navedene, nižu se: Enrico Benassi, Taizi Harada, Pal Homonai, Vangel Naumovski, Simon Schwartzberg i Germain van der Steen. U poglavlju o crtežima, akvarelima i grafikama hrvatske naive, osim spomenutih, nalaze se i djela Feješa, Smajića, Skurjenija, Drage Trumbetaša, Krešimira Trumbetaša i Dragice Lončarić. Zaključno, među umjetnicima udruženja umjetnika *Zemlja*, osim Krste Hegedušića, predstavljaju se djela Ivana Tabakovića, Marijana Detonija i Ede Kovačevića.

Na kraju knjige, u dokumentaciji, popis je najvažnije literature od 1911., od prve monografije o Henriju Rousseauu, do 2011. godine. Ovom se antologijom zorno demonstrira zašto hrvatska naiva, uz Rousseaua i francuske klasike prve generacije, slovi kao jedan od najvažnijih i umjetnički najrelevantnijih segmenata svjetske naive. (Vladimir Crnković)

RECENZIJJE

TONKO MAROEVIĆ: VODIČ HRVATSKOG MUZEJA NAIVNE UMJETNOSTI (Iz recenzije)

Dugogodišnjim vođenjem uglednoga i specijalistički orijentiranoga Muzeja, a još više ustrajnim kritičkim praćenjem, interpretativnim tumačenjem i galerijskim vođenjem niza umjetnika tzv. naivnog usmjerenja ili opredjeljenja, povjesni-

čar umjetnosti Vladimir Crnković stekao je pravo – a i obavezu – da sačini vrijednosni i povijesno utemeljeni saldo razmatranog fenomena. Pripremajući vodič Muzeja naivne umjetnosti, kojemu je na čelu, uložio je u taj rad svo stečeno golemo teorijsko i empirijsko znanje, iskustvo vrednovanja i prezentacije, aksiološki i muzeološki meritum gotovo polstoljetnoga bavljenja područjem u kojemu se prelamaju tekovine arhaike i modernizma, gdje se često križaju kolektivne i individualističke silnice, gdje su se paradoksalno prepleli autentični intimističko-solipsistički movensi s povremenim žestokim intervencijama tržišnog interesa i zahtjeva široke difuzije, divulgacije, pomodne recepcije.

Vladimir Crnković potpuno je svjestan da ulazi u prostore često dispartnih orijentacija i akumuliranih raznorodnih estetika, poetika, ideologija, pa i odgovarajućih predrasuda ili hipertrofiranih valorizacija. Njegov je jedini orijentir snaga osobnih vizija, morfološka uvjerljivost i koherencija, te originalni pečat iskoraka iz inercije, konvencije ili okamenjene tradicije. Pri antologiziranju djela i osobnosti, odnosno pri muzeološkom selekcioniranju za postav i vodič, on vodi računa o rezultatima dosadašnje povijestnoumjetničke prakse i kritičke “fortune”, no samostalno i pravdano autoritativno uvijek presuđuje u duhu likovne autonomije ostvarenja, u znaku izrazitosti i začudnosti djela, u slijedu modernističkih zahtjeva za jezgrovitošću i čistoćom ili oniričnošću i gustoćom emanacija plastičke maštovitosti neporeciva osobnog uloga. Svaki umjetnik uvršten u Crnkovićevu “plejadu” ima pokriće pripadnosti vrlo diferenciranim svjetovima naive, ali i težinu realizacije analognu vrhuncima suvremene im (bilo modernističke, bilo postmoderne) umjetnosti.

U ovom je vodiču, osim selektivne strogosti i domišljenosti, došla do izražaja i Crnkovićeva potreba tipološkog i kronološkog utemeljenja fenomena naive, a s time u vezi i susljedno težnja proširenja i obogaćenja uklapanjem niza stvaralaca klasificiranih u područje autsajderskog ili art brut djelovanja. Jer nije riječ isključivo i kriteriju neakademskog formiranja i vandisciplinarnog djelovanja, nego upravo o srodnosti imaginativnih polazišta, o “bratstvu po fantaziji”, o afinitetima odmeđene, oslobođene, “antiinstitucionalne” kreativnosti. Uokvirujući fenomen naive donekle srodnim ili makar dijelom paralelnim pojavama, Crnković nije žrtvovao njegovu specifikum nego je samo ukazao na potrebu kompleksnijega razumijevanja i cjelovitijega ulančavanja u sustav novije i aktualne vizualne prakse i umjetnosti.

MARIJAN ŠPOLJAR: VODIČ KROZ ZBIRKU HRVATSKOG MUZEJA NAIVNE UMJETNOSTI (Iz recenzije)

Koliko god se činilo da je područje naivne umjetnosti već odavno definirano, njezini najznačajniji protagonisti određeni kao neupitne vrijednosti, a povijesni okviri posve utvrđeni, svaki novi zahtjevniji izložbeni projekt otvara nova pitanja, sugerira nove zaključke i postavlja nove teorijske dileme. Ako je pak riječ o projektima stalnih izložbenih postava i o ambiciji selekcioniranja djela za reprezentativni muzejski pregled, onda je zadatak još izazovniji.

Vodič kroz zbirku Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, koji je priredio Vladimir Crnković, upravo je takav izazov. Dakako, taj prijedlog nije posve nov niti je bez ozbiljnih prethodnih priprema i pokazanih rezultata. Crnković se kao kritičar, teoretičar i galerist s naivom kao izdvojenim likovnim fenomenom intenzivno bavi više od četiri desetljeća, a posljednjih petnaestak godina – kao kustos i ravnatelj naše najznačajnije muzejske institucije za to umjetničko područje – i s mogućnošću da formulira, definira i izvede projekte ambicioznijeg karaktera, koji učvršćuju ili čak zaključuju određene teze. U tom su smislu teze i izbor autora u *Vodiču* gotovo sinteza njegovih prethodnih razmišljanja iznesenih u kataloškim i monografskim tekstovima, u publiciranim stručnim i znanstvenim radovima te u velikim izložbenim projektima u matičnoj ustanovi. Ukratko, za te stavove mogli bismo reći da fenomen naive promatraju kao pojam povijesnog karaktera i značenja, kao ekskluzivno umjetničko-estetski fenomen i kao autorski iskaz jakih stvaralačkih individua. Sve tri karakteristike nužno upućuju na zaključak kako je za autora naiva pojam i vrijednost koja se smješta u samu maticu umjetničkih pokreta, kako je ona integralni dio moderne umjetnosti te kako o njoj valja raspravljati poglavito unutar umjetničkog diskursa. Takva metoda nalaže potrebu i nužnost za različitim tipovima rasprava i viđenja fenomena, ali da se pritom ne dovodi u pitanje temeljna, konzistentna narav samog predmeta rasprave, odnosno njezina neupitnost kao likovne vrijednosti. Jedini način da se takva, načelno kruta pozicija obrani potenciranje je principa estetske cjelovitosti fenomena ili, još uže, čvrsto pozicioniranje autorskih cjelina kao nositelja i garanta vrijednosti fenomena. Stoga je Crnkovićev izbor temeljen na jakim osobnostima, iza kojih postoji velika produkcija, mnogo izložbi, ozbiljna kritička recepcija i stvaralački kontinuitet. To, dakako, isključuje svaku slučajnost i na marginu (tj. u depoe) gura sve pojave što su rezultat jednokratne, časovite inspiracije, instinktivne reakcije ili iracionalne interpretacije. U likovnoj produkciji naivaca traži se stanoviti stil, koherentan u svim njegovim bitnim sastavnicama. Tu karakteristiku autor postavlja kao glavni kriterij čak i za područja za koja u dosadašnjim klasifikacijama nisu vrijedila pravila stilske homogenosti i poetičke jedinstvenosti – za *art brut* i *autsajdersku umjetnost*. Time on nesumnjivo pomiče neke granice, ali ne prema van – prema širini – nego prema unutra, prema discipliniranju normativnih određenja. Kada se doda tome i njegova jasna i odlučna personalna klasifikacija, u kojoj svaki slikar ili kipar dobiva svoje sigurno i određeno mjesto, zaključak će biti: Crnković nastoji uspostaviti temeljne i dugoročne kriterije, bazirane na čvrstim umjetničkim pretpostavkama djela, na artikuliranom karakteru rada i na reprezentativnom izboru autora.

Vodič kroz zbirku HMNU-a podijeljen je na više tematskih cjelina koje jasno, pregledno i detaljno razlažu pojedine pojmove, fenomene ili sadržaje. U uvodnom dijelu pod nazivom *Naiva ili naivna umjetnost* na sažet, sintetički način iznose se temeljni pojmovi o naivi, distinkcije spram drugih područja umjetnosti te labave, ali ipak važeće srodnosti među svim autorima naivne orijentacije. Odgovor na jedno od temeljnih pitanja teorije – o poziciji naive unutar kulture i likovne umjetnosti – postavlja se, ali ne imperativno, izvan zadatosti kategorija: naiva je nastala “na rubu”, s “onu stranu estetike”, ali u toj svojoj izdvojenosti nije postala “druga umjetnost”, nego se integrirala u suvremeni kulturni kompleks i, poput drugih pravaca, izraza i fenomena distinktivnu granicu postigla time što je postala “drugačija”. Ne treba naglašavati kako je takvo određenje u suprotnosti s nerijetkim zagovornicima apsolutne izdvojenosti naive i o njezinim izvanpovijesnim i izvandruštvenim temeljima. Obrazlažući tezu prema kojoj se naiva više ne bi trebala ocjenjivati po svojoj izvornosti, nevinosti i primordijalnosti nego isključivo po razini umjetničkog dometa, Crnković svoje stavove brani konkretnim imenima i njihovim djelima u praksi – pa i na primjeru ovog *Vodiča* kritički valorizira fenomen i odjeljuje – kako kaže – istinske vrijednosti od “svega efemernog, šablonskog, neinventivnog, nekreativnog i epigonskog”.

Takva kritička pozicija i teorijsko načelo omogućuju mu da i ostale fenomene s “ruba” tumači na način koji nije uvriježen u dosadašnjoj praksi. Pojmovi poput art bruta ili autsajderske umjetnosti, obično razmatrani kao likovni izrazi što se produciraju iz područja gdje je razvoj psiho-socijalnih i intelektualnih vrijednosti blokiran nekim smetnjama, pri toj se kritičkoj poziciji također analiziraju kao stvaralački fenomeni koji proizvode estetske, a ne paraumjetničke vrijednosti. Stoga i izbor autora za područje autsajderskog stvaralaštva u Hrvatskoj nije okrenut nekim prirodno marginalnim, “otkačenim”, hendikepiranim osobama, nego ličnostima snažne umjetničke individualnosti i stilsko-poetičke posebnosti, koje su svjesno izabrale marginalnu poziciju i autsajdersku sudbinu.

No, prije bavljenja tim autorima, Crnković donosi u *Vodiču* sinteznu kronologiju hrvatske naive, izdvajajući sve datume i događaje što su u razdoblju od pojave naive u nas ranih tridesetih godina prošloga stoljeća do danas predstavljali bitan doprinos njezinu konstituiranju i održavanju vitalnosti. Kako je u povijesno-kronološkom smislu, u tehničkom, metjerskom postupku i u vrijednosnim omjerima najznačajnija i najzanimljivija pozicija slikara Hlebinske škole, njima je posvećeno prvo izdvojeno poglavlje. Svaki autor predstavljen je kraćim analitičkim tekstom i – s obzirom na vrijednosnu poziciju – s razmjernim brojem reproduciranih radova. Budući da je izbor rezultat autorova dugogodišnjeg praćenja upravo tog segmenta naive i utemeljen na jasnim valorizacijskim kriterijima i osobnim afinitetima, za možebitni drugačiji popis umjetnika valjalo bi podastrijeti čvrste i jasne argumente. U njihovu nedostatku, spomenimo tek da se u kiparskom dijelu moglo moguće naći mjesta za rad Mate Generalića ili za neku od hlebinskih ženskih kiparica.

Nakon poglavlja *Nezavisni umjetnici* (u kojem bi se u budućim izdanjima možda moglo naći mjesta i za Maru Puškarić), slijedi dio o hrvatskoj autsajderskoj umjetnosti, o čemu smo ponešto već rekli govoreći o kriterijima Crnkovićeve analize. Diferencijacija i traženje specifičnosti autorskih pozicija izabranih autora naspram važećih kriterijskih okvira i teorijskih stavova je proces koji treba samo pozdraviti. Otvaranje novih problemskih područja i izazovna interpretacija nekih opusa, čak i polemička intencija u odnosu na neke petrificirane stavove, temelj je kritičke valorizacije i znanstveno-teorijske misli; čak i uz digresiju da može biti kritičkih opaski oko klasifikacija Testena, Šercara i Bratanića, apsolutno podržavamo Crnkovićev hrabri iskorak izvan do sada uobičajenih kriterijskih normi.

U poglavlju *Strani majstori u kolekciji HMNU-a* autor objašnjava karakter i sadržaj te zbirke te donosi sintetičke tekstove o 17 najvažnijih inozemnih autora iz fundusa, uz reprodukciju jednog do tri, a pakatkad i više radova svakog slikara odnosno kipara. Pritom se mora reći da ovdje nisu zastupljeni samo autori “klasične” naivne provenijencije, nego i oni koji pripadaju art brutu i autsajderskoj umjetnosti. Time se prihvaća kriterijski orijentir koji je dominantan u suvremenom kritičko-teorijskom diskursu te pokazuje nedogmatsku narav Crnkovićeve interpretacije, odnosno potrebu pluralnosti u pristupu svakome od specifičnih područja.

Kako je hrvatska naiva nastala u disciplini crteža i kasnije, kroz povijesni razvoj, imala niz očitovanja autorske superiornosti u crtežu, logično da je posebni segment *Vodiča* posvećen toj disciplini, kao i njoj srodnim područjima grafike i akvarela. Manje je primjereno moguće da je tu uključeno čak 11 autora: posljednja dva primjera, po našem mišljenju, nepotrebna su na toj ekskluzivnoj listi.

Konačno, dva posljednja poglavlja bave se predšasnicima Hlebinske škole – pučkim sakralnim slikarstvom na staklu iz 19. stoljeća i grupom *Zemlja*, osobito Krstom Hegedušićem, čijom se zaslugom Hlebinska škola i pojavila. Premda su obje te pojave već odavno valorizirane, postavljene u tematski okvir ovog *Vodiča* i budućega novog stalnog postava Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti još jednom potvrđuju povijesni karakter i kontekstualnost naive. Nije, dakako, riječ samo o pitanju geneze niti su to pretpojavne etape u evolutivnom razvoju naive: riječ je o tome da se naiva nužno vezuje uz kulturu (od mita do povijesti), odnosno da postoji njezina velika i nužna zavisnost od dominantne, matične kulture, pa čak i u slučajevima kada se čini da je osobni izraz potpuno izvan povijesnog vremena. Pučko sakralno slikarstvo *glaza*, to specifično postbarokno slikarstvo na staklu, poslužilo je Hegedušiću kao arhetip,

kao što je i njegova slika *Bilo nas je pet vu kleti* služila prvim naivnim slikarima kao prauzor. Jedno se ne transformira iz drugog nego se jedno drugim hrani!

Vodič je na kraju obogaćen opširnim popisom literature što će nesumnjivo biti od koristi za sve koji žele produbiti informacije i znanja o naivnoj umjetnosti, art brutu i autsajderskoj umjetnosti, kao i o svim najvažnijim majstorima tih izdvojenih segmenata moderne samouke umjetnosti.

FEDA VUKIĆ: VODIČ HRVATSKOG MUZEJA NAIVNE UMJETNOSTI (Iz recenzije)

Novi vodič kroz kolekciju Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti ozbiljno je djelo koje značajno pridonosi percepciji, interpretaciji i vrednovanju jedne vrlo značajne nacionalne zbirke. Taj je vodič sustavno uređen i sastavljen, a posebnu kvalitetu čini grafički dizajn Borisa Ljubičića koji je već godinama kućni autor te institucije. I iz te perspektive dugogodišnje suradnje, odnosno cjelovitog projekta i razrade identiteta Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, treba shvatiti i valorizirati taj vodič koji očito nastavlja osnovnu autorsku ideju. A ta je postala jasna još prije niz godina, otkako Muzej javno nastupa pod novim korporativnim identitetom, novim "kućnim stilom", kako se to zvalo sedamdesetih. Taj je identitet povezo ideju "nedjeljnih umjetnika" (koji su s vremenom počeli stvarati svih sedam dana u tjednu jer im je to postala životna vokacija) i vizualne strukture tipične za takvu umjetnost s tipografskim portalom koji estetizira sâm taj pojam.

Za samog autora, Borisa Ljubičića, ništa neobično, jer se već desetljećima kreativno igra slovima i smislom tipografske komunikacije. Treba se samo prisjetiti plakata *Vukovar / Čitajte između redaka* ili još ranijeg *Kravska*. No u identitetu Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti on je plasirao i pomalo provokativnu, čak kritički intoniranu tezu o toj akademskom školovanju (ipak) alternativnoj umjetnosti, i to kroz akademski formiran tipografski portal. Kao da hoće reći da je nesputani stvaralački eros takve umjetnosti interpretativno ipak uokviren u intelektualni pristup, koji je – naposljetku – educiran.

Dakako, to je samo jedno od mogućih čitanja identiteta tog Muzeja, no svakako se s velikom dozom sigurnosti može reći da je taj projekt na crti internacionalnog fenomena komunikacijske otvorenosti muzeja prema javnosti, pa u toj otvorenosti komunikacije i sâm identitet institucije ima velik značaj.

Jednako takvo značenje, ako ne i najbitnije, imaju vodiči po zbirkama. Vodiči su tradicionalno osnovni alat za snalaženje po zbirkama, bili oni tiskani ili virtualni, a namjena je jednaka – usmjeriti posjetitelja prema sadržaju, a time i prema interpretaciji. Sagledavajući fenomen vodiča iz povijesne vizure, lako je uočiti proces razvoja tog medija, od prvih modela koji nastaju u trenutku otvaranja muzejskih kolekcija javnosti, kako bi uputili u kvantitetu i strukturu kolekcija, pa do suvremenih kompleksnih vodiča/kataloga koji u velikoj mjeri djeluju na crti kakvoće, odnosno, već se u dobroj mjeri upuštaju i u interpretaciju.

Od stručnjaka, povjesničara umjetnosti i kustosa, tradicionalno se i standardno očekuje da ponude ključeve za čitanje zbirke, pa je tako i Vladimir Crnković u ovom vodiču ponudio elemente za zaokruženo shvaćanje fundusa jednog muzeja koji je u hrvatskoj kulturi prisutan gotovo samorazumljivo, ali i s nizom otvorenih mogućnosti za širenje interpretativnog horizonta. To će, vjerujem, biti uloga kolega u budućnosti.

Nešto je rjeđa pojava da i grafički dizajneri ponude moguću interpretaciju građe koju oblikuju u nekom mediju, a to je na diskretan način učinio upravo Boris Ljubičić u novom vodiču Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti. Grafički dizajn posljednjih pedesetak godina ima vrlo jasnu ambiciju razjasniti objekt koji artikulira. Stoga nije čudno da Ljubičić strukturira, jednostavno ali efektno, zadani tipološki postav zbirke na način da koloristički raščlanjuje pojedine elemente što se, u konačnici, povezuju ne samo u knjigu, nego i u ukupni vizualni kôd koji identificira cijelu instituciju. Jednostavno, efektno i primjereno smislu same institucije.

DOSSIER GUIDE: GUIDE TO THE CROATIAN MUSEUM OF NAIVE ART

The English edition of a guide to the permanent display and holdings of this distinguished museum entitled *The Croatian Museum of Naive Art / Guide to the Museum Collection: Naive, Art Brut and Outsider Art / Masterpieces* provides a selection of the best artists of the Croatian Museum of Naive Art and of their most characteristic and excellent creations; it shows convincingly that the Museum, as well as possessing major works of the national culture, also owns a respectable collection of artworks by foreign masters, with a series of their key works.

The project involves 48 artists and 185 superlative artworks. Each author is presented by a short but comprehensive review indicating all the most important thematic, stylistic, morphological and poetic features. The author and editor of the project is Vladimir Crnković, the museum's director, the translator into English is Graham McMaster, while the design is contributed by Boris Ljubičić, Studio International.

